

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureau-onderzoek en grondboringen aan
de Postweg in De Wijk, gemeente De
Wolden (Dr.)**

A. Wieringa & S.A. Mulder

ARC-Rapporten 2005-82

Groningen
7 september 2005
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Voorgenomen werkzaamheden op de gemeentewerf in De Wijk vormden de aanleiding tot het uitvoeren van een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO). Dit is in overeenstemming met het verdrag van Malta, dat beoogt de archeologische waarde van een plangebied voorafgaand aan werkzaamheden vast te stellen, zodat hiermee rekening kan worden gehouden bij het ten uitvoer brengen van de plannen.

Het archeologisch onderzoek is gedaan in opdracht van Gemeente De Wolden, op advies van ECO Reest BV te Zuidwolde, en is uitgevoerd door Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) te Groningen. Het bestond uit een bureauonderzoek, uitgevoerd door mw. drs. S.A. Mulder en veldonderzoek door middel van grondboringen, uitgevoerd door dhr. A. Wieringa en mw. drs. G.M.A. Bergsma. Het veldwerk vond plaats op 9 augustus 2005.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de Postweg aan de noordrand van het dorp De Wijk in de gemeente De Wolden (afb. 1 en afb. 3). Het terrein is deels bebouwd en deels in gebruik als grasland. De totale oppervlakte van het terrein bedraagt ongeveer 1,1 hectare.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/192
Provincie	Drenthe
Gemeente	De Wolden
Plaats	De Wijk
Toponiem	Postweg
Kaartblad	21F
Coördinaten	216.068/521.467, 216.087/521.361, 216.189/521.357, 216.189/521.467
Type bodem	Podzolgrond
Geomorfologie	Dekzandrug

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van informatie betreffende de bekende en te verwachten archeologische waarden van het plangebied. Vervolgens wordt de specifieke aard van deze waarden vastgesteld en de invloed die de voorgenomen werkzaamheden erop zullen hebben. Doel van het inventariserend veldonderzoek (IVO) is om door middel van grondboringen het door bureau-onderzoek gepresenteerde verwachtingsmodel te verifiëren en aan te vullen met veldgegevens. Op basis hiervan wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de aard en omvang hiervan is en op welke wijze hiermee rekening moet worden gehouden bij het uitvoeren van de werkzaamheden.

1.5 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 2.2) van het ministerie van OC&W in de volgende fasen: bureau-onderzoek, booronderzoek en veldkartering, rapportage.

1.5.1 Bureau-onderzoek

De voorbereidende bureaustudie is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- 1 beschrijving van het onderzoeksgebied (KNA LS02);
- 2 beschrijving van de historische situatie van het onderzoeksgebied (KNA LS03);
- 3 beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LS04);
- 4 het opstellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel op basis van bovengenoemde aspecten (KNA LS05).

De gegevens met betrekking tot bovengenoemde aspecten zijn onttrokken aan:

- Archis (geautomatiseerd archeologisch informatiesysteem voor Nederland);
- een luchtfoto van het onderzoeksgebied op www.aerodata.nl;
- bodemkaart van Nederland, 21 Oost, Zwolle;
- historische kaarten (Versfelt & Schroor 2001, Geudeke et al. 1990);
- literatuur (Spek 2004).

1.5.2 Inventariserend veldonderzoek

Om de doelstelling voor het veldonderzoek te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein in totaal tien boringen gezet (zie bijlage 1 en afb. 3). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raai-afstand bedroeg 15 m en de onderlinge booraafstand bedroeg 20 m. Omdat driekwart van het terrein bebouwd is dan wel voorzien is van bestrating, is er in dat deel van het terrein voor gekozen de boringen daar te zetten waar er gelegenheid was om te boren. Niettemin lijken de boringen een representatief beeld voor het gehele terrein te geven.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 8 cm. Archeologische interessante lagen zouden volgens de offerte bemonsterd moeten worden met een megaboor, maar daar er geen intacte bodemprofielen zijn aangeboord was dit niet van toepassing. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen waaronder molshopen. De vondstzichtbaarheid was slecht omdat het terrein bebouwd of bestraat dan wel dicht begroeid is.

2 Resultaten

2.1 Bureau-onderzoek

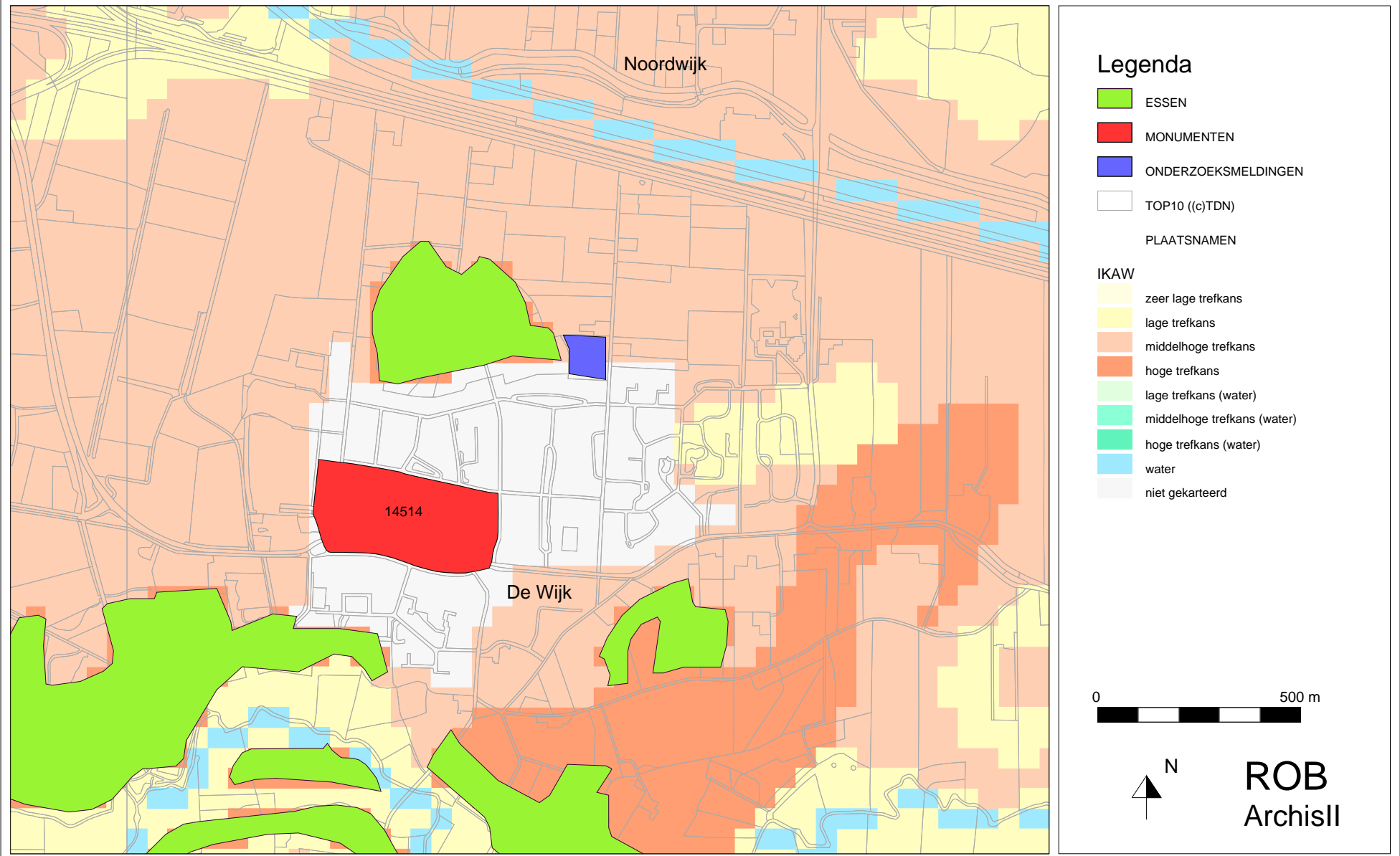
Plangebied en onderzoeksterrein beslaan hetzelfde oppervlakte, een min of meer vierkant perceel met een oppervlakte van ongeveer 1,1 hectare (afb. 2).

2.1.1 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied betreft een terrein dat kan worden verdeeld in een noordelijke en een zuidelijke helft. Het noordelijke deel van het plangebied is momenteel in gebruik als grasland. In het midden van het grasland ligt een noord-zuid georiënteerde boomwal. Ten westen van het grasland ligt een strook verharding en in het uiterste westen vormt een boomwal, die enigszins naar het noordwesten afbuigt, de begrenzing van het plangebied. De zuidelijke helft van het plangebied is verhard en gedeeltelijk bebouwd (informatie ontleend aan een luchtfoto uit 2003 op www.aerodata.nl). Op het oostelijke deel bevindt zich een gebouw dat wordt gebruikt als gemeentedeponie, onder meer voor de stalling van brandweerauto's.

De bodem van het plangebied bestaat, voor zover niet verstoord bij de aanleg van het depot en de wegverharding, uit veldpodzolgronden van leemarm en zwak lemig fijn zand. Op de aan het onderzoeksgebied grenzende es bestaat de bodem uit een dikke eerdgrond van leemarm en zwak lemig fijn zand. Dit geldt ook voor de overige essen in de omgeving. De grondwatertrap van het plangebied is VI.

Postweg

Afbeelding 2 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) met monumenten, waarnemingen en in donkerblauw de ligging van het onderzoeksgebied. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 8 augustus 2005.

Hierbij ligt de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) 40 – 80 cm beneden het maaiveld en de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) op meer dan 120 cm beneden maaiveld (bodemkaart van Nederland, 21 Oost, Zwolle).

2.1.2 Historische gegevens

De Wijk is van oorsprong een esdorp, waarbij onder de dorpskern mogelijk sporen van vroegmiddeleeuwse bewoning aanwezig zijn. In de directe omgeving van het dorp ligt een groot aantal essen (aangegeven op afb. 2). De onderzoekslokatie bevindt zich direct ten oosten van één hiervan, ten noorden van de dorpskern van De Wijk. Deze es is weergegeven op de Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust 1811 – 1813 (Versfelt & Schroor 2001) en tevens op de Grote Historische Atlas van Nederland 1851 – 1855 (Geudeke et al. 1990).

In het traditionele beeld van het esdorpenlandschap speelt de es de rol van akker, waarop in hoofdzaak rogge verbouwd werd. De es lag vlak buiten het dorp en op iets grotere afstand bevond zich de heide, waarop de boeren hun schapen lieten grazen. 's Nachts werden schapen ondergebracht in een potstal, waar hun mest vermengd werd met heideplaggen. Na verloop van tijd werd de potstal geleegd en de inhoud uitgespreid over de es. Recent onderzoek heeft echter uitgewezen dat dit traditionele, statische model van het Drentse esdorpenlandschap de meer dynamische realiteit van het boerenbestaan op de Drentse zandgronden in het verleden geen recht doet (Spek 2004). Het model generaliseert het esdorpenlandschap en reduceert het tot enkele eeuwenlang onveranderlijke constanten. Van invloed is tevens het feit dat het model tevens anachronismen bevat. Het schaap als onderdeel van dit systeem kwam tot diep in de 15e eeuw bijvoorbeeld niet voor (Spek 2004). Niettegenstaande deze kritiek heeft de es een belangrijke rol gespeeld als voedselleverancier, waarop naast de traditionele rogge ook andere gewassen zullen zijn verbouwd. Gezien de nabijheid van De Wijk zal de es ten westen van de onderzoekslokatie bij het dorp hebben gehoord.

2.1.3 Bekende archeologische waarden

Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), die als onderdeel is opgenomen in Archis, wordt melding gemaakt van één archeologisch monument in de directe omgeving van De Wijk: de oude dorpskern. Onder de huidige dorpskern bevinden zich mogelijk de resten van laatmiddeleeuwse bewoning (1050 – 1500 n. Chr.). Hiernaast liggen er een aantal essen om het dorp (afb. 2), waaronder die direct ten westen van het plangebied.

2.1.4 Archeologisch verwachtingmodel

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW, geïntegreerd opgenomen in Archis) geeft voor het terrein van de onderzoekslokatie een middelhoge trefkans op archeologische waarden. Gezien de ligging van een es met een hoge archeologische verwachtingswaarde direct ten westen van het plangebied, moet er bij het archeologische veldwerk rekening worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische sporen of objecten in de bodem. In de eerste plaats is

er een reële kans op het aantreffen van middeleeuwse sporen in het esdek. Daarnaast bieden essen gunstige conserveringsomstandigheden voor de onderliggende afzettingen van dekzand en keileem. Intacte prehistorische sporen kunnen worden verwacht in de top van het dekzand direct onder het esdek. Aan de hand van de resultaten van de grondboringen zal in de conclusie een definitief archeologisch verwachtingsmodel worden opgesteld.

2.2 Inventariserend veldonderzoek

2.2.1 Bodemopbouw

De bodem bestaat uit dekzand van de Formatie van Boxtel, laagpakket van Wierden. Dit dekzand, donkergeel van kleur, begint vanaf 0,95–0,50 m beneden maaiveld. Op deze laag is in de boringen 2, 3, 6 en 7 tot aan de bouwvoor opgebracht zand aangetroffen. In de boringen 1, 4 en 5 is op het dekzand een laag zwak siltig zand aanwezig, tot aan de bouwvoor. Boring 8 kon vanwege de aanwezigheid van wegverhardingen niet worden uitgevoerd. Boring 10 moest na herhaalde pogingen gestaakt worden vanwege de aanwezigheid van een ondoordringbare verhardings- of steenlaag op 0,50 m onder maaiveld. Aangezien de grond boven deze laag gerod is, kan aangenomen worden dat deze laag van recente datum is.

Uit de boringen blijkt dat de bodem ter plaatse zwaar is verstoord. Deze verstoringen hebben een diepte van 0,50 tot 0,95 m onder maaiveld. Daaronder volgt, met een abrupte overgang de C-horizont.

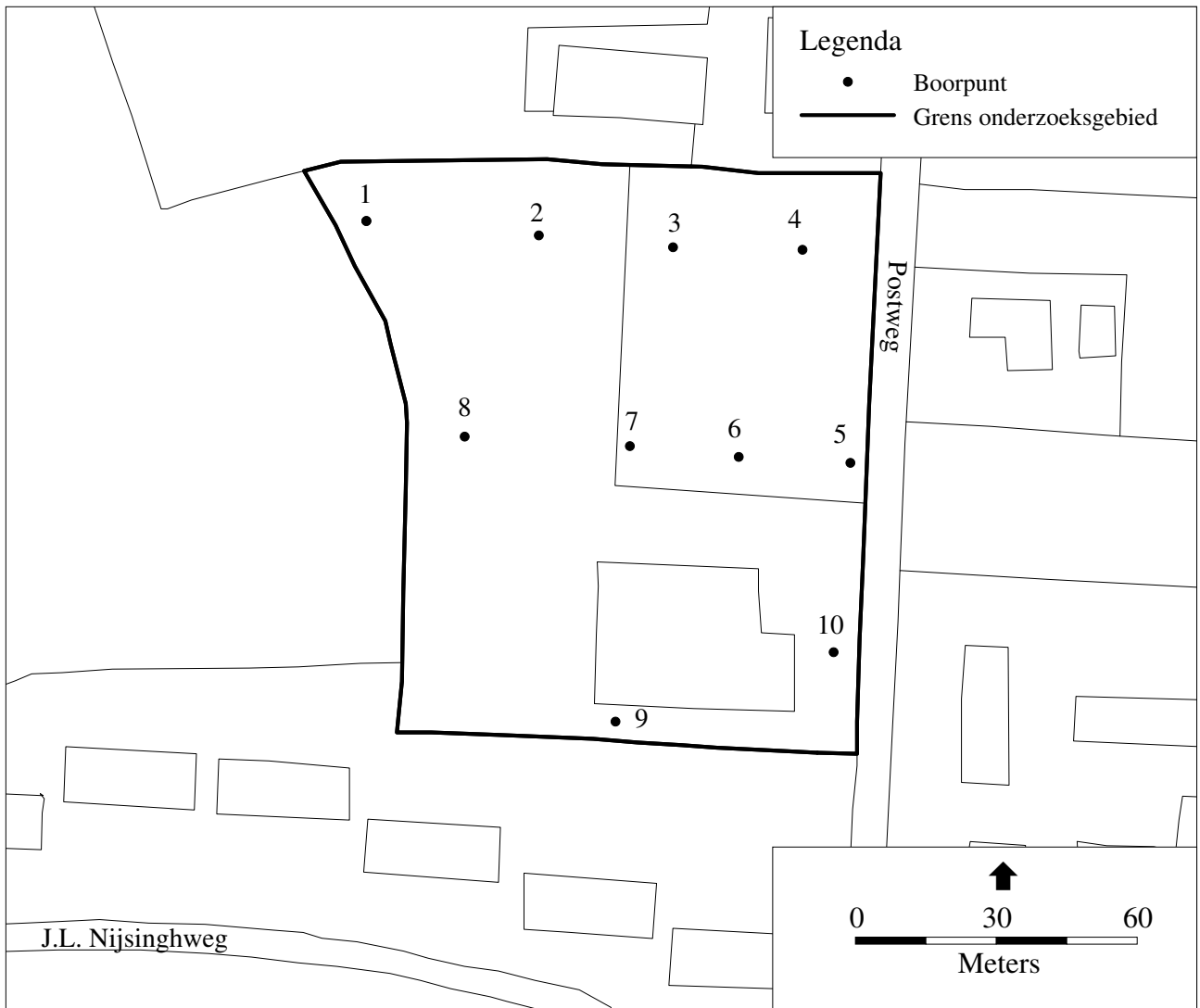
2.2.2 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek zijn geen vondsten in de boorkernen aangetroffen. Vanwege de aanwezigheid van gebouwen en verhardingen op het grootste deel van het terrein kon geen oppervlaktekartering uitgevoerd worden. Hoog opgeschoten gras belemmerde de oppervlaktekartering op het resterende deel van het terrein.

3 Conclusies

De bodemopbouw is nagenoeg volledig verstoord. Dit geldt zowel voor het bebouwde terrein, waar boringen 1, 2, 8, 9 en 10 zijn gezet als voor het deel van het terrein dat in gebruik is als weiland (boringen 3 t/m 7). Tussen de 50 en 95 cm beneden maaiveld gaat de bodemopbouw scherp of abrupt over in het dekzand, de C-horizont. Er is dus sprake van sterke erosie van de top van het dekzandpakket. Gezien deze grote mate van verstoringen is niet meer vast te stellen of dit terrein tot de es van De Wijk heeft behoord. Doordat er geen veldpodzol in het zand (meer) aanwezig is, is ook de kans op andere archeologische sporen gering. Door de abrupte grens tussen de C-horizont en de bovenliggende lagen zijn de verstoringen vermoedelijk recent van aard.

Hoewel uit het bureau-onderzoek naar voren komt dat het terrein potentieel een middelhoge tot hoge archeologische verwachting kent, moet op grong van het

Afbeelding 3 Ligging van de boorpunten op het onderzoeksterrein. Kaart: J. Gerard.

veldonderzoek worden geconcludeerd dat vanwege bodemversturende activiteiten, de kans op het aantreffen van archeologische resten *in situ* zeer laag wordt geacht.

4 Aanbeveling

Gezien de resultaten van het onderzoek is er geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek aan te bevelen. Mochten er bij werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld te worden gemeld bij de provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, tel. 0592-305930.

Literatuur

Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 2 Noord-Nederland 1851–1855*. Groningen.

Spek, T., 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie*. Utrecht.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2001. *De Franse kaarten van Drenthe en de noordoostelijke kust, 1811–1813*. Groningen.

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

BV	bouwvoor	Zs1	zand, zwak siltig	h3	sterk humeus
XXX	verrommeld	h2	matig humeus		

boring 1					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	BV	h3	scherp	donkerbruin	
45	Zs1		scherp	mix	
55	Zs1		scherp	grijs	
70	Zs1			donkergeel	C-horizont
boring 2					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	BV		scherp		grof puin
100	Zs1			geel	opgebracht; vulzand
boring 3					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	BV	h3	abrupt	donkerbruingrijs	
70	Zs1		abrupt	wit	opgebracht; scherp zand
100	Zs1			donkergeel	C-horizont
boring 4					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	BV	h3	geleidelijk	donkerbruingrijs	
50	Zs1	h2	scherp	donkergrijs	
100	Zs1			donkergeel	C-horizont
boring 5					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
15	BV	h3	scherp	donkerbruin	
55	Zs1	h2	scherp	donkergrijs	
80	Zs1			donkergeel	C-horizont
boring 6					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	BV	h3	abrupt	donkerbruin	
95	Zs1		geleidelijk	mix	opgebracht; scherp zand
110	Zs1			donkergeel	C-horizont
boring 7					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
15	BV	h3	abrupt	donkerbruin	
90	Zs1		abrupt	wit	opgebracht; scherp zand, plastic.
110	Zs1			donkergeel	C-horizont
boring 8					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	XXX		abrupt		wegverharding, boring gestaakt.

boring 9

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	BV	h3	abrupt	donkerbruin	
50	Zs1		scherp	mix	opgebracht; vulzand
70	Zs1		geleidelijk	donkerbruingrijs	
100	Zs1			donkergeel	C-horizont

boring 10

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Zs1	h2	geleidelijk	bruingrijs	rommelig
60	Zs1			geelgrijs	verharding of stenen; boring gestaakt.
